

# Bloei en ondergang van het AKVS 1914-1935. Een kritische reflectie op het werk van Louis Vos. Eindpunt of nieuw begin ? (3) \*

R. VANLANDSCHOOT

## III. De vanzelfsprekende Waalse voorsprong in de organisatie van de Katholieke Actie

De Franstalige organisatie, de *Association Catholique de la Jeunesse Belge*, duikt in de controverse met het AKVS op naar aanleiding van de congressen van Gembloers (1922) en Charleroi (1924) (I, 253 ; II, 84-85, 147). De geschiedenis van de A.C.J.B. werd kritisch belicht door Aubert<sup>53</sup>. Men zou menen dat het laatste woord over de aanloop tot de eigenlijke katholieke actie in België gezegd is. En toch. Het is bijzonder instructief te zien hoe aandachtig men in Vlaanderen deze diffuse ontstaansgeschiedenis volgde. Reeds in mei 1920 berichtte *Onze Jeugd* over een provinciaal congres voor de katholieke jeugd in Luik, op 17 april, onder voorzitterschap van Mgr. Laminne<sup>54</sup>. De vurige stede ging dus blijkbaar voorop in het Walenland. Ook de *Documentation Catholique* volgde het Luikse initiatief ; zij citeert uit *Terre Wallonne* van 30 november 1920 uitvoerig uit een bijdrage van de jezuïet F. Charles. De nieuwe, katholieke jongerenbeweging moet zijn „indépendant de tout parti catholique, acceptant les seuls directives de l'episcopat". De beweging is uiteraard nog maar in een beginstadium en werkzaam op twee plaatsen : de hoofdstad Brussel en het bisdom Luik<sup>55</sup>. In dit laatste bisdom zijn we nu uitstekend ingelicht over de houding van Mgr. Martinus Rutten tegenover de Vlaamse Beweging, het Vlaams nationalisme en het AKVS. Rutten komt in het tweedelig werk van Vos niet minder dan vijfenvijftig keer voor en het kan niet ontkend worden dat hij als bisschop een belangrijke rol heeft willen spelen in een dialoog met het AKVS, hierin gesteund door zijn ambtgenoot van Gent, Mgr. Seghers. We weten minder van Laminne. Toch willen we hier een incident tussen Laminne en het toenmalige AKVS vermelden uit

\* Zie Wetenschappelijke Tijdingen 42 (1983), 115-128 en 44 (1985), 45-57.

53. R. AUBERT, *Organisation et caractères des mouvements de jeunesse catholiques en Belgique*, in : G. DE ROSA, e.a., *La „Giuventu cattolica" dopo l'unita 1868-1968*, Rome, 1972, 271-323. - (Bij Vos zie I, 253 ; II, 84, 147).

54. *OJ*, I, nr. 3, mei 1920, 175 onder de titel : *Congrès provincial de la Jeunesse catholique*.

55. *DC*, III, nr. 104, 16 april 1921 onder de titel : *La jeunesse catholique belge*, 399-401. Het artikel van F. CHARLES draagt als titel : *Un mouvement de jeunesse en Wallonie*.

augustus 1904 op het eerste Nederlandstalige Eucharistische Congres in Hasselt. Het initiatief tot dit congres was gekomen van de vlaamsgezinde Rutten. De Brugse bisschop, Waffelaert, bleef daar nogal ostentatief weg<sup>56</sup>. We vermoeden dat het conflict met het AKVS in de paasvakantie van dat jaar daar voor iets tussen zit. Laminne was directeur van het Klein Seminarie van Sint-Truiden, van 1893 tot 1904 en derhalve in eerste lijn geïnformeerd over de katholieke studentenbeweging. In oktober 1904 werd hij professor aan de faculteit theologie in Leuven; vanaf 1914 was hij vicaris-generaal bij Mgr. Rutten in Luik en sinds 25 januari 1919 diens hulpbisschop<sup>57</sup>. In deze laatste functie beijverde hij zich tot aan zijn dood, op 26 oktober 1924, voor het ontstaan en de werking van het A.C.J.B. in de Cité Ardente. Hij bleef zijn gehele leven lang een vreemde voor het AKVS. Het hogervermelde Hasseltse congres kreeg een enthousiaste pers in Vlaanderen, niet het minst omdat het het eerste Nederlandstalige eucharistische congres was<sup>58</sup>. Emiel Vliebergh en Alfons Fierens hielden er, als leken, belangrijke referaten. Het bewuste incident deed zich voor in de zesde afdeling, waarop een aantal AKVS-ers uit Limburg aanwezig waren die met de steun van Vliebergh, praktische voorstellen voor (ver nederlandse) religieuze vorming ter tafel wilden leggen. De afdeling was voorgezeten door kanunnik Laminne, die belette dat iemand uit het AKVS het woord zou voeren. Dit werd pijnlijk aangevoeld<sup>59</sup>. Men verbond in Vlaamse studentenkringen dit incident aan de moeilijkheden met Waffelaert uit het voorjaar<sup>60</sup>. Wanneer Waffelaert zelf in augustus 1910 in Roeselare een eigen diocesaan eucharistisch congres organiseert, is het gehele bisdom in alle geledingen en verenigingen vertegenwoordigd. Alleen de katholieke studentenbeweging ontbrak<sup>61</sup>. We schroe-

56. *Acta Waffelaert*, 1904, 72-73, 24 februari: brief van vicaris-generaal Ernest Rembry aan Mgr. Heylen (in het Frans), bevestigd door Waffelaert op 27 april aan Heylen, 150-151 (in het Latijn). De *Godsdienstige week van Vlaanderen*, XXXVII, nr. 17 van 26 augustus 1904, 130-131 somt alle Belgische bisschoppen op, behalve Waffelaert.

57. *Revue Ecclésiastique de Liège*, XVI, nr. 2, november 1924, 137-138: *In memoriam*. Het laatste werkje van Caminne was: *La religion, force nationale*, Brussel, 1924.

58. *De Zondagsbode van het Bisdom Brugge*, XXVIII, nr. 10, 6 maart 1904, 227; nr. 21, 22 mei 1904, 249-250; nr. 24, 12 juni 1904, 278-281; nr. 30, 31 juli 1904, 356-357; *Gazette van Thielt*, LV, nr. 29, 9 april 1904, 2-a; de *Godsdienstige week van Vlaanderen*, XXXVII, nr. 1, 1 juli 1904, 69-70; nr. 12, 22 juli 1904, 93-94; *De Student*, XXIV, nr. 3, augustus 1904, 93-95; over A. Fierens; nr. 4, september 1904, 141-145: J. BROES, *Het eerste Nederlandsch Congres ter eere van het Allerheiligste Sacrament te Hasselt*.

59. Over het incident zie *De Student*, XXIV, nr. 4, september 1904, 171 onder de titel: *De studenten te Hasselt*.

60. Zie *Oms Leven*, 10 juni 1904.

61. *Verslagboek Eucharistisch Congres te Roeselare* (11-14 augustus 1910), 2 dln., J. de Meester, Roeselare, 1910. We hebben het exemplaar van Omaar van Rie, in het bezit van Karel de Busschere te Pittem, nagezien, Honoré Maes heeft het over de liturgische opleiding in de lagere school en een zekere O. Van de Kerckhove over de kerkzang in de colleges (I, 122-125). Wel heeft men het over de Katholieke Jonge Wacht (I, 140-144). Alfons de Groeve laat opmerken (II, 13) dat het Christen Vlaamsch Verbond nergens vermeld staat in de resoluties.



ven deze feiten niet op, maar ze tonen aan dat hoogwaardigheidsbekleders als Laminne en Waffelaert bewust *niet* aan het AKVS dachten. Twee decenia later is deze houding nauwelijks veranderd. Integendeel. Het spontane, sociologische voordeel lag aan de kant van de Waalse A.C.J.B.

We weten dat de officiële stichtingsdatum van deze beweging 25 februari 1921 is en de drijvende kracht kanunnik Abel Brohée, die reeds voor de oorlog met Mercier veelvuldig en onder vier ogen gesprekken had. De A.C.J.B. was „aanvankelijk opgevat als eene eenheidsbeweging voor de jeugd van alle standen”<sup>62</sup>. Het eenheidsaspect — dat, zoals we verder zullen zien, ook in Vlaanderen aanvankelijk zo gezien werd — was onderwerp van de „Semaine de la Jeunesse Sociale Catholique”, van 10 tot 15 oktober 1921, in aanwezigheid van de kardinaal<sup>63</sup>. De christelijke sociale beweging was hogelijk geïnteresseerd in het jeugdprobleem en de jeugdorganisatie. Maar na de winter kreeg de A.C.J.B. meer een eigen gelaat en tevens een minder duidelijke binding met de hoofdorganen van de christelijke arbeidersbeweging. Toen werd gedacht aan een dialoog met het AKVS. Luc Hommel bracht deze, op een ongelukkige wijze, op gang in de *Revue Catholique* van 3 maart 1922<sup>64</sup>. Hoofdredacteur Vanden Hout liet niet na een aantal eenzijdige uitspraken aan Waalse kant te brandmerken. Hommel had het recht niet, zo betoogde hij, de katholieke Vlaamse studerende jeugd, „si nombreuse et si active”, over het hoofd te zien. De A.C.J.B. is niet de gehele katholieke jeugd in België. De toekomst was weggelegd voor hun beider intensieve samenwerking, in het perspectief dat Mercier zou schetsen in Gembloers op 17 september 1922<sup>65</sup>.

Het visioen van de kardinaal is niet in vervulling gegaan. De Waalse „vleugel” vond na Gembloers nog een aantal verhoogde impulsen tot eigen groei. Dat was het werk van bedrijvige priesters als Brohée, Picard en Leclercq. Grote en enthousiasmerende invloed op dit vlak is van Mercier in zijn laatste drie levensjaren niet meer uitgegaan. Over katholieke actie en lekenapostolaat voor en door jongeren vinden we in *La Vie Diocésaine*, het officiële priestertijdschrift van het aartsbisdom, zo goed als niets, en zeker niet van de hand van Mercier. Wel horen we van de Leuvense rector, Mgr. Paulin Laeuzen, in oktober 1923 (een academische openingstoespraak), en van de

62. P. DECLERCK, *De stichting en de aanvangsjaren van de Katholieke Studentenactie*, in: *Collationes*. Vlaams Tijdschrift voor theologie en pastoraal, VIII, nr. 1, maart 1978, 40-41.

63. J. SCHYRGENS, *La Semaine de la Jeunesse Sociale Catholique*, in: *RCIF*, I, nr. 31, 21 oktober 1921, 11-12.

64. Onder de titel: *Notre jeunesse catholique*, in: *RCIF*, I, nr. 50, 3 maart 1922, 6-8. In *OG*, VIII, nr. 8, augustus-september 1922 werd gereageerd op L. HOMMEL, *La jeune Belgique catholique*, in: *Revue des Jeunes*, 10 juni 1922.

65. Zie hoger *WT*, XLIV, nr. 1, maart 1985, 46-47.

Mechelse hulpbisschop, Mgr. Joseph Legraive, een interessante noot over jeugdapostolaat, beide in het Frans<sup>66</sup>.

Met de regelmaat van een klok organiseerden de Walen hun congressen. Zo in Luik op 2 september 1923<sup>67</sup>. Vanaf die datum trad Giovanni Hoyois naar voren als de ware strateeg en leider van de beweging, maar dook ook het vraagstuk op van de verhouding tussen politiek en katholieke actie. We gaan even in op deze Waalse discussie, omdat zij enkele jaren later, in andere termen, maar wezenlijk over dezelfde grondproblemen, in Vlaanderen gevoerd werd. Op een A.C.J.B.-studiedag van 17 december 1923 poogde Hoyois een nauwkeurige definitie van de katholieke actie en haar verhouding tot de politiek uit te spreken<sup>68</sup>. Hoe nodig dat was, kan men opmaken uit de mening van een van de katholieke partijbonzen, baron Tibbaut, dat de zgn. katholieke actie niets anders kon zijn dan een geïntegreerd onderdeel van de *Union Catholique*<sup>69</sup>. Dat was een fundamentele vergissing, die in Franstalige en conservatieve kringen wel meer gemaakt werd, en tevens een miskenning van de specifieke, innoverende aspecten van de katholieke actie. Giovanni Hoyois zou zich daar in stijgende mate over ergeren en zich daar hardnekkig tegen verzetten. Hij en zijn volgelingen waren niet van plan danig gehoorzaam te zijn aan de partijpolitieke eisen van de Unie, zelfs al werd er door abbé Vanden Hout beweerd dat de jonge katholieke actie „néanmoins la plus puissante auxiliaire du parti catholique belge” diende te zijn<sup>70</sup>. Vaticaanse instanties bleven vooralsnog op het voorzichtige standpunt van het Romeinse congres van september 1921. Kardinaal-staatssecretaris Pietro Gasparri schreef dit aan het A.C.J.B. van M. Flory<sup>71</sup>.

Twee gebeurtenissen in België hebben de Vaticaanse inzichten over katholieke actie beïnvloed: het ophefmakende congres van de A.C.J.B. in Charleroi in augustus 1924 en het boek van Louis Picard over de Waalse katholieke jongerenbeweging. De A.C.J.B. werd het prototype voor de katholieke actie voor de jeugd. In zijn consistoriale toespraak van 18 december 1924 wees paus Pius XI deze beweging duidelijk als prototype aan<sup>72</sup>. Het prestige van deze Vaticaanse erkenning heeft een sterk nawerkend effect gehad. Het duo

66. P. LADEUZE, *Formation religieuse des jeunes gens. Education mutuelle* (15 oktober 1923) overgenomen in *L'Effort*, 4 november 1923. Zie DC, V, nr. 222, 8 december 1923, 1063-1065. Mgr. J. LEGRAIVE, *Appel à l'apostolat*, in: *La Vie Diocésaine*, XIII, nr. 8-9, augustus-september 1924, 485-495.

67. J. SCHYRGENS, in rubriek *Chronique des idées: L'A.C.J.B. à Liège*, in *RCIF*, III, nr. 24, 7 september 1923, 13-14.

68. In *L'Effort*, 12 januari 1924, geciteerd in DC, VI, nr. 230, 2 februari 1924, onder de titel *Programma de l'A.C.J.B.*

69. Baron TIBBAUT, *L'Action Catholique*, in: *RCIF*, III, nr. 31, 26 oktober 1923, 10-11.

70. *RCIF*, IV, nr. 27, 26 september 1924, n.a.v. het congres van Charleroi.

71. DC, VI, nr. 247, 7 juni 1924, 1433-1435, onder de titel: *Formation de la jeunesse*, brief van 9 mei 1924.

72. *Acta Apostolicae Sedis*, XVI, 1924, 489-497. De passus over Charleroi op 493.



Picard-Hoyois verkreeg als het ware het aureool van bevoorrechte, authentieke en met autoriteit beklede interpretatie van de enthousiaste intuïtie van de paus. Daarom werd het boek *L'Action Catholique de la Jeunesse Belge*, in de herfst van datzelfde jaar verschenen, in binnen- en buitenland een bestseller. Het weekblad van Vanden Hout onthaalde, bij monde van de oude Mgr. Joseph Schyrgens, dit boek met grote oratorische lof, maar stelde zijn kolommen eveneens open voor een intelligente polemiek. Abbé Jacques Leclercq was de eerste die reageerde. Het al of niet partijgebonden karakter van de katholieke actie lag opperst. Binnen de Belgische context durfde men niet al te ver af te wijken van deze partij, algemeen als de „defensor fidei” beschouwd: „le parti catholique belge est en effet avant tout, un parti de défense religieuse”<sup>73</sup>.

In het kielzog van het congres van Charleroi verbreedde in Vlaanderen de bewondering voor en de hunkering naar zulke gestructureerde jeugdorganisatie. De nationale pers stond bol van begrijpelijke bewondering. Vos vermeldt hoe een aantal Vlaamse priesters, o.a. Achilles Logghe, aanwezig was (II, 84-85). Zij stonden niet alleen met hun bewondering<sup>74</sup>. In de Westvlaamse regionale pers vroeg *Catholicus* (Georges Colle, principaal in Tielt) zich af waarom Vlaanderen dit niet kon presteren; hij herhaalde de kritiek van *De Standaard* over de ongelijke mogelijkheden in beide landstrekken<sup>75</sup>. De meest pertinente vraag werd door pater Jules Callewaert gesteld in *Onze Jeugd*, in november 1924<sup>76</sup>. Callewaert herhaalde zijn argumentatie van januari 1923. We zijn het zeker hier niet eens met Vos (I, 128), die het dominicaanse tijdschrift onder de hoofdredactie van Callewaert reeds vanaf januari 1922 eenduidig in nationalistisch vaarwater zeilen doet. We zullen in de volgende paragraaf verplicht zijn met nadruk aandacht te besteden aan de opvattingen van Callewaert ter zake. Wij zijn eerder geneigd, en dan nog enkel voor rekening van de belangrijke medewerker Odiel Spruytte, de verglijding naar het nationalisme eind 1922 aan te wijzen (II, 13)<sup>77</sup>.

Nog altijd in het kielzog van het congres van Charleroi valt de poging te situeren om in Vlaanderen afdelingen van de A.C.J.B. op te richten. Vos situeert de eerste A.C.J.B.-poging in Brugge in januari 1925 (II, 119) en voor

73. J. SCHYRGENS, in de rubriek *Chronique des idées: L'Association Catholique de la Jeunesse Belge*, in *RCIF*, IV, nr. 34, 14 november 1924, 14-15; J. LECLERCQ, *Reflexions sur l'Action Catholique* in nr. 36, 28 november 1924, 3-4; L. PICARD & G. HOYOIS, *Autres réflexions sur l'Action Catholique*, in nr. 38, 12 december 1924, 10-12.

74. *OG*, X, nr. 9, oktober 1924, 410 onder de titel: *Het jongerencongres te Charleroi*.

75. *Gazette van Thielt*, LXXVI, nr. 38, 20 september 1924; nr. 39, 27 september 1924 onder de titel: *Ongelijke schotels maken kwabroers*.

76. *OJ*, V, nr. 11, november 1924: *Het vraagstuk der Vlaamsche Katholieke Jeugdorganisatie*.

77. *OJ*, III, nr. 10, december 1922: *Christelijke beginselen en methode in de studie van het nationalisme*, 449-453.

anderhalf jaar later, juni 1926, spreekt de auteur over de mogelijkheid van een „georkestreerd initiatief”. Terecht, doch er zijn heel wat aanwijzingen dat deze orkestratie reeds in november 1925 is ingezet! Toen gaf Mercier aan een Leuvense onderpastoor (II, 147) instructies voor de opbouw in Vlaams-Brabant. De *Revue Catholique* van 16 januari 1925 onthult de namen van een aantal priesters in Antwerpen, Gent en Brugge, die zich met A.C.J.B. en A.C.J.B.F. zouden bezighouden<sup>78</sup>. De derde naam was die van kanunnik Alfred de Meester, professor aan het Brugse Groot Seminarie en tevens diocesaan hoofdinspecteur voor het middelbaar onderwijs. Het is ondenkbaar dat deze hooggeplaatste geestelijke zonder voorkennis en steun van bisschop Waffelaert heeft gewerkt. Het gezaghebbende Brugse blad *La Patrie*, van oudsher gelezen op het bisdom, publiceerde op 7 februari een editoriaal waarin de A.C.J.B. ronduit gesteund werd<sup>79</sup>.

De Waalse katholieke actie bleef de kop houden. Op 25 april 1925 ontving kardinaal Mercier in Mechelen de „Commission internationale de la jeunesse catholique”, waaronder de vijfkoppige delegatie van de A.C.J.B. De commissie beraadde zich over het aanstaande internationaal congres in Rome, in september van dat jaar<sup>80</sup>. *Het Vlaamsche Land* plaatste een warm pleidooi voor een Vlaamse deelneming en Theodoor van Tichelen steunde de oproep in *Ons Geloof*<sup>81</sup>. Op dat congres zelf was de persoonlijke interventie van Pius XI (19 september) van doorslaggevende betekenis. De paus maakte de thema's en de stellingneming van Hoyois op het congres van Charleroi tot de zijne. Na de consistoriale toespraak van 18 december 1924 was dit de tweede keer dat de hoogste Vaticaanse instantie de Waalse A.C.J.B. kroonde<sup>82</sup>. Voor de tijdgenoten betekende dit Romeinse congres de afsluiting van de eerste grote organisatiefase van de nieuwe katholieke actie. Aldus het oordeel van Constantin Noppel, een van de redacteurs van *Stimmen der Zeit*<sup>83</sup>. Op dit door Noppel uitgetekende internationale forum ontbrak Vlaanderen. Het nationalisme van het AKVS is in de complexe situatie van

78. *RCIF*, IV, nr. 43, 16 januari 1925, 14: J. SCHYRGENS, in de rubriek *Chronique des idées: l'A.C.J.B.*

79. *La Patrie*, LXXVIII, nr. 10, 1-b: *Association Catholique de la Jeunesse Belge*.

80. L. Cardinal Mercier, Ld. L. Desmet, Brussel, 1927; G. HOYOIS, *Son Eminence et l'Association catholique de la Jeunesse belge*, C-CI: „Le 8 decembre il eut un long et émouvant entretien avec le chamoine Brohée.”

81. *Het Vlaamsche Land*, VII, nr. 22, 30 mei 1925, 343 onder de titel: *De Katholieke Jeugd naar Rome!*; *OG*, XI, nr. 6, juni 1925, 270-271, onder dezelfde titel.

82. *DC*, VII, nr. 307, 31 oktober 1925, 707-712: *La jeunesse catholique à Rome*.

83. *SZ*, CX, nr. 4, januari 1926, 271-282, onder de titel: *Jugend von Heute, Volk von Morgen*. Dit congres „bildet den ersten organisatorischen Abschluss einer Entwicklung, die nach dem Kriegsende in den Katholischen Jugend mit Macht eingesetzt hatte” (271) en „Zur Frage ‚katholische Jugend und Politik’ lag ein eingehender Bericht des Vorsitzenden der Wallonischen Jugend Hoyois vor” (272).



de jaren twintig een belangrijke reden, maar niet de enige om de laattijdige ingroei van de katholieke actie in Vlaanderen te verklaren.

## Geen katholieke actie op nationalistische basis in Vlaanderen

Het Waalse voorbeeld, met Vaticaanse erkenning en internationale roem getooid, heeft geen onmiddellijke navolging gekend in Vlaanderen. De schuld daarvoor moet op veler schouders geladen worden. Uit de studie van Vos blijkt dat het kerkelijke establishment en het politiek-radicaliserend nationalisme van de AKVS-leiders de verantwoordelijkheid moeten delen. In vijf jaar tijds, tussen 1920 en 1925, zijn in Vlaanderen de kansen verloren gegaan voor een jongerenorganisatie zoals ze in Wallonië, in Duitsland, mét de steun van de kerkelijke hiërarchie, groeide. Meer nog, tot aan de dood van kardinaal Mercier (23 januari 1926) bleef elke oplossing geblokkeerd. Bovendien kan men gewagen van een hardnekkige tegenwerking van Mgr. Waffelaert, die in de prille bestuursdagen van Mgr. Van Roey, in juni 1926, nog een poging tot A.C.J.B. in Brugge opzette (II, 119)<sup>84</sup>.

Het kritieke ogenblik is de landdag van het AKVS in Brugge in 1925 geweest. Vlak voor de paasvakantie, op 9 april, schreef Waffelaert aan de Brugse principaal Dorsan Reynaert een brief met een verbod van elke deelneming aan gelijk welke manifestatie van politieke aard<sup>85</sup>. Voor Waffelaert was het politiserende effect van het nationalisme binnen het AKVS onoverkomelijk geworden. De landdag was hem „een uitgesproken Vlaams-nationalistische manifestatie” (II, 13). Zelfs in latere jaren zou voor deze prelaat een vlaamsgezinde én katholieke werking in één jongerenorganisatie niet meer kunnen (II, 157). Deze haast blind makende toespitsing op het nationalisme van het AKVS heeft het Mercier en Waffelaert onmogelijk gemaakt de spontane groei van een eigen katholieke-actiegedachte in Vlaanderen te onderkennen, te volgen en aan te moedigen, waar ze in de kiem van de studentenbeweging aanwezig was.

Over de godsdienstige verdieping van het studentenleven waren een aantal priesters en religieuzen in Vlaanderen al onmiddellijk na de oorlog erg begaan. We hebben daar reeds op gewezen. Vos vermeldt Thaddeus Spaec-

84. Zie *Het Vlaamsche Land*, VIII, nr. 26, 26 juni 1926, 341-342: *Di Estudiantine St. Jean Berchmans van Brugge*.

85. „Stricte prohibetur omnibus et singulis alumnis quominus intersint ulli manifestatione”, geciteerd door J. DE MUELENAERE, *In memoriam principaal Seraphin Naert (1925-1936)*, in *Haec Olim*, IX, 1958, nr. 2, 94. Vos verwijst naar deze bijdrage (II, 79, 83, 119, 132), maar gebruikt niet dit citaat.

ninx (I, 100) in de herfst van 1919. We noemen ook met nadruk Jan Bernaerts (I, 94) en zeker Desideer Stracke. In zijn brief van 29 januari 1920 aan Jules Charpentier wijst Robrecht de Smet op de *Gebedenbond* van pater Stracke<sup>86</sup>. Godsdienstige verdieping jawel, maar dan niet alleen op het persoonlijke, individuele vlak. Superior Leo Deleu van het Roeselaarse Klein Seminarie, bekend om zijn vlaamsgezindheid, hield op 9 september 1921 een referaat op het nationaal Mariacongres in Brussel over de „Maria-congregatie in de onderwijsgestichten”. Een gedeelte van zijn rapport publiceerde hij in het pastoraaltheologische tijdschrift *Pastor Bonus*. „Hetgeen de studenten bijzonderlijk getroffen heeft ... zijn de gedachten over apostolaat en ziele-nijver.”<sup>87</sup> Het is niet de eerste keer dat het apostolaat onder gelijken, in eigen milieu, in studentenkringen opduikt. Ook *Pastor Bonus* ging op de ingeslagen weg door<sup>88</sup>. En het doet erg veel denken aan wat Ladeuze en Le-graive aan de Waalse studenten en leerlingen in 1923 te vertellen hebben. Wanneer in januari 1922 Jules Callewaert het probleem van de „hedendaag-sche Vlaamsche Jeugd” in *Onze Jeugd* aan de orde stelt (I, 128), is het niet meer uit de lucht. Het gaat hem niet alleen om de „herstelling van heel onze Vlaamsche jeugd in Christus”, wat een overduidelijke toespeling is op het „omnia instaurare in Christo” van paus Pius X, maar ook om het betreuenswaardige feit „dat in Vlaanderen geen ééne vlaamsche katholieke jeugdbeweging, stevig georganiseerd bestaat”. De centrale idee in Callewaerts betoog en in de ruime gedachtenwisseling die hiervan in Vlaanderen het gevolg is, wordt door Vos m.i. onvoldoende naar waarde geschat. Volgens Callewaert immers ligt de diepste oorzaak van de malaise „in het feit dat het Vlaamsche vraagstuk niet is opgelost in rechtvaardigheid en liefde en dat om het even welke christelijk-sociale werking niet kan doorgrijpen, zoolang als deze hinderpaal niet verdwijnt.”<sup>89</sup> Ook bij de nationalistenvan Callewaert een gevoelige snaar geraakt. Wanneer *Onze Jeugd* in april een oproep steunt tot de K.V.J.B. (de Katholieke Vlaamsche Jeugdbeweging (I, 253)): „steunende op onze godsdienstige overtuiging kunnen we niets anders dan streven naar de volle ontplooiing van onze Vlaamsche nationaliteit... even principieel en radicaal als op godsdienstig standpunt”<sup>90</sup>, dan repliceert Albrecht Pil in het eerste nummer van *Vlaanderen*, 14 mei, niet alleen om het contact met de studerende jeugd niet te verliezen (II, 14), maar

86. A. DE BRUYNE, T. VAN MOERBEKE, *Vierenveertig brieven van Robrecht de Smet aan Jules Charpentier*, in *Verschaeviana*, Jaarboek 1984, 40 en de ophelderingen op 44.

87. *Pastor Bonus*, II, nr. 5, oktober 1921, 129-138, Citaat op 134. De *Handelingen* verschenen in het voorjaar 1922. De Vlaamse sectie had als voorzitter-organisator A. de Boeck, die daarom in *Vie Diocésaine*, XI, nr. 7, juli 1922, 412-414 uitbundig geloofd werd.

88. A. GIEBEN, *De Maria-Congregatie*, in *Pastor Bonus*, II, nr. 6, december 1921, 161-169, en de reactie op deze bijdrage in III, nr. 1, januari 1922, 27-30.

89. *OJ*, III, nr. 1, januari 1922, 1-13; de citaten op 3,4.

90. *OJ*, III, nr. 3, april 1922, 142-144, onder de titel: *Katholieke Vlaamsche Jeugdbeweging: Oproep*.



voornamelijk om de evenwichtige thesis van Callewaert te ontwichten. Pihamert principieel op het naar voren schuiven van het nationalisme. De „éénmakende idee is de Vlaamsch-nationalistische gedachte”<sup>91</sup>. De uitspraak van *Onze Jeugd* viel samen met een vergadering in Hasselt, op 25 april 1922, over de oriëntering in de studentenbeweging in Vlaanderen. „De vraag was of katholieke en vlaamse actie op dezelfde wijze moesten worden gesteld”<sup>92</sup>. Maar de lijn op dit Limburgse congres werd niet doorgetrokken.

Het betoog van Callewaert liet de deur wijd open staan voor gesprekspartners uit de christelijk-sociale beweging, die ook, we zagen het al, met een jeugdorganisatieprobleem in de maag zat. Men denkt hierbij bij voorkeur aan de werking en de initiatieven van Jozef Cardijn<sup>93</sup>, wiens jarenlange inspanningen in 1924 — voor de Waalse kant in de A.C.J.B. — bekroond werden. Op 10 juli 1925 vergaderden een aantal priesters in Brussel over het organisatie-ontwerp en ze spraken een concreet actieplan af, dat in april 1925 in Brussel en een jaar later in Namen geëvalueerd werd<sup>94</sup>. De ideeën van Cardijn, meer bepaald die over de gespecialiseerde standswerking, waren niet beperkt gebleven tot Brussel of tot het aartsbisdom Mechelen. Terwijl Edmond Rubbens herhaalde malen het AKVS in bescherming nam tegen het muurvaste onbegrip van Luc Hommel e.a., stellen zijn medestanders in de christelijke arbeidersbeweging met stijgende nadrukkelijkheid het „jeugdvragestuk”. Ook in West-Vlaanderen. De Volksmacht gaf daarover bericht vanaf 17 juni 1922<sup>95</sup>. Het merkwaardige is dat in dit weekblad een aantal priesters, die goede bindingen hadden met het AKVS, over dit vragestuk aan het woord kwamen: Honoré Maes, Prosper Moncarey, Achiel Logghe en Leo van Halst. Zij volgden hierbij een aantal denkbeelden van Cardijn op de Vlaamse sociale week in Leuven, augustus 1922, en van de grote tenoren van de beweging in *De Tijd* zoals Louis Colens, Hendrik Hey-

91. *Vlaanderen*, I, nr. 1, 14 mei 1922, onder de titel: *Jeugdbeweging en Vlaanderen*.

92. L. VOS, *Het A.K.V.S. in conflict met de geestelijke overheid. Nationalisme en cultuur-flamingantisme in de Katholieke Studentenbeweging 1919-1932*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, K.U. Leuven, 1969, 48-49. Wij vonden deze gedachte niet terug in zijn werk van 1982.

93. *Cardijn, een mens, een beweging*, Kadoc, Leuven, 1983, voornamelijk het hoofdstuk van E. GERARD, *Cardijn, arbeidersbeweging en Katholieke actie (1918-1925)*, 119-145; L. Vos, zelf medewerker en referaatouder op het Leuvense colloquium van 18-19 november 1982, lichte het opzet toe in *Belgisch Tijdschrift voor nieuwste geschiedenis*, XIV, 1983, nr. 3-4, 571-579. In het artikel van P. RION, *L'A.C.J.B. et la lutte contre l'immoralité durant l'entre-deux-guerres*, in hetzelfde tijdschrift, XV, 1984, nr. 1-2, 71-102, worden op 72-74 enkele belangrijke gegevens over Katholieke actie en de KAJ van Cardijn op een rijtje gezet.

94. V. THIRIAN, *La jeunesse ouvrière chrétienne*, in: *Les Dossiers de l'Action catholique*, VII, nr. 5, mei 1927, onder het nummer 362.8, afzonderlijk gepagineerd 1-12.

95. *De Volksmacht*, IV, nr. 24, 17 juni 1922, onder de titel *Jeugdorganisatie*, vermoedelijk van F. Dewitte.

man en Hendrik Marck<sup>96</sup>. Allen vonden het moeilijk om van meet af aan helderheid te scheppen in het algemene jeugdvragestuk en de gespecialiseerde behoeften. Die aarzelingen bestonden evenzeer in Wallonië, Nederland of Duitsland<sup>97</sup>. Maar Callewaert bleef rustig en beheerst zijn standpunt herhalen naar aanleiding van het door het AKVS betwiste jeugdcongres en de stellingen van Edmond Rubbens in *De Standaard* van 6 september 1922. In tegenstelling tot Rubens hield Callewaert vast dat de „Vlaamsche moeilijkheden” wél van principiële aard waren en wezenlijk „conditio sine qua non” om het jeugdprobleem op te lossen<sup>98</sup>. Ook in de volgende maanden wijzigde hij zijn oordeel niet. Hij bleef geloven in één grote overkoepelende organisatie in Vlaanderen, waarin het AKVS een hoofdrol zou te vervullen hebben: „Men mag toch niet vergeten dat het ideaal niet kan zijn eene verwijdering van de standen”. Het bleef eveneens geloven in „eene jeugdorganisatie in Vlaanderen, van *heel* de jeugd, samengeschaard rond het eene radikaal christelijk, vlaamsch en sociaal ideaal”<sup>99</sup>. Deze proclamatie van Callewaert in januari 1923 is niet de aanzet geworden van een eigen Vlaamse katholieke actie. In die maanden „werd het Vlaams-nationalisme in de studentenwereld omgevormd tot een doctrine” (II, 16). Zeker, de politieke belijdenissen hadden het AKVS vervreemd van de parlementaire kopstukken die het minimumprogramma verdedigden (I, 258), en losgehaakt van „kerkelijk gezag, katholieke en sociale jeugdverantwoordelijken en christendemocratische politici” (I, 270). Evenzeer was de patronale aandacht van het kerkelijk establishment voor een *Vlaamse* jeugdorganisatie en een *Vlaamse* katholieke actie op bedenkelijke wijze tekortgeschoten. De nieuwe oproepen van Callewaert in de loop van 1924 verzandden in de woestijn<sup>100</sup>. Er was in Vlaanderen vooralsnog alleen maar plaats voor een groeiende katholieke arbeidersjeugd, met de krachtadige ruggesteun van de christelijke sociale beweging. Merkwaardig in West-Vlaanderen dat Odier Spruytte op 26 november 1924 in Izegem een „Vlaamsche jongelingenkring” oprichtte<sup>101</sup> en dat in het Kortrijkse, mede onder stuwning van Honoré Maes, even-

96. *De Volksmacht*, IV, nr. 30, 29 juli 1922; nr. 37, 16 september 1922; nr. 42, 21 oktober 1922; nr. 43, 28 oktober 1922; nr. 44, 4 november 1922; nr. 47, 2 december 1922. — *OJ*, III, nr. 9, november 1922, 424-426 heeft het over Cardijn.

97. Zie A. PIEPER, *Der Sinn der Standes- und Jugendvereine als Lebensgemeinschaften*, Volksverein, München-Gladbach, 1922. Besproken in *Stimmen der Zeit*, CIV, nr. 5, februari 1923, 393.

98. *OJ*, III, nr. 8, oktober 1922, 381-384.

99. *OJ*, IV, nr. 1, januari 1923, 1-10 onder de titel: *Enkele beschouwingen over jeugdorganisatie*. Citaat op 7-8, 10.

100. *OJ*, V, nr. 1, januari 1924, onder de titel: *Onze Vlaamsche Jeugd en de berstelling in Christus*; V, nr. 11, november 1924: *Het vraagstuk der Katholieke Vlaamsche Jeugdorganisatie*.

101. J. GELDHOF, *50 Jaar christelijke arbeidersbeweging in Izegem*, Izegem, 1957, 77-78.



eens een jongerenwerking opleefde, vooruitlopend op de eigenlijke KAJ<sup>102</sup>. Deze vorm van gespecialiseerde katholieke actie voor arbeidende jongeren vond in Zuid-West-Vlaanderen een geheel eigen weg. Er bestond geen gemeenschappelijk dak, zoals de A.C.J.B. in Wallonië, en het AKVS in Vlaanderen werd in de loop van 1925 definitief uitgeteld. Nog eenmaal pleitte Edmond Rubbens op de Nederlandse Vakantieleergangen in Leuven voor de „sociale opleiding en organisatie van de katholieke jeugd”. Dat was op 31 augustus, negen dagen na de landdag in Brugge, die in wezen een „uitgesproken Vlaams-nationalistische manifestatie” (II, 93) was. Waarschijnlijk had Mercier op 8 augustus 1925 in Brugge nog overleg gepleegd met Waffelaert<sup>103</sup>. In elk geval stuurde Waffelaert op 30 september, bij de aanvang van het nieuwe schooljaar, zijn richtlijnen aan de collegedirecteurs. Dit is inderdaad het begin van het einde (II, 95). Elf dagen later werd de Brugse tekst onverkort ondertekend door alle leden van het Belgisch episcopaat. Over de moraaltheologische en kerkrechterlijke draagwijdte van deze tekst zullen we het hier niet hebben. Deze discussie begon reeds in oktober<sup>104</sup>. Vrij algemeen werd de tekst, die in feite bedoeld was als disciplinaire maatregel binnen de diocesane instituten, aangezien als een veroordeling van het Vlaams-nationalisme<sup>105</sup>.

De laatste maanden van Merciers episcopaat werden door deze ingrijpende, aangevochten maar definitieve beslissing verduisterd. Op 11 november verscheen de kardinaal op het nationaal congres van de patronaatswerken en op 8 december had hij een laatste onderhoud met kanunnik Abel Brohée. Telkens betrof het de verdere organisatie en evolutie van de Waalse A.C.J.B.<sup>106</sup>. Enige weken later, 30 januari 1926, overleed hij. Na deze datum werd het hoge kerkelijke beleid in Vlaanderen met betrekking tot het jeugdapostolaat beheerst door een polarisatie tussen de vernieuwende maatregelen van Mgr. Ernest van Roey en de vasthoudendheid van de oude bisschop Waffelaert. Het volgende halve decennium, van 1926 tot 1931, is daardoor beheerst. De „nieuwe” bisschoppen (Van Roey, Kerkhofs, Coppieters en Lamiroy) hebben, buiten het afgeschreven AKVS, van boven uit, een „nieuwe” katholieke actie voor de Vlaamse jeugd opgezet.

Hondstraat 4  
8800 Tielt

102. R. NUYTTEN, *Geschiedenis, organisatie en werking van de K.A.J. in het arrondissement Kortrijk 1926-1940*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, K.U. Leuven, 1973, voornamelijk het inleidend hoofdstuk.

103. *Le Cardinal Mercier ...*, 1927, LXXXXII.

104. OG, XI, nr. 9, oktober 1925, recensie van T.v.T. (Theodoor van Tichelen) op de brochure van kanunnik J. Vander Meersch; *Het Vlaamsche Land*, VII, nr. 35, 1 november 1925.

105. DC, VII, nr. 310, 21 november 1925, 914-916, onder de titel: *Condamnation des revendications du nationalisme flamand*.

106. G. HOYOIS, in *Le Cardinal Mercier*, 1927, C.